

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20735660>

NAVOIY VILOYATIDA EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISH VA BARQARORLIK MUAMMOLARI

S.O.Raximov, SamISI turizm kafedrası assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada Navoiy viloyatida ekologik turizmni rivojlantirish va barqarorlik muammolari keng yoritilgan. Ekologik turizmning mohiyati, cho‘l safari, tog‘ ekoturizmi, madaniy meros obyektlariga ekskursiyalar, ekologik ta’lim dasturlari va agro-ekoturizm yo‘nalishlari batafsil tahlil qilingan. Statistik ma’lumotlar asosida turistlar sonining o‘sishi, daromad ko‘rsatkichlari va mahalliy aholining ishtiroki ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, chiqindilarni boshqarish, suv resurslari taqchilligi, tuproq eroziyasi, biologik xilma-xillikning kamayishi va ekologik standartlarga rioya etish kabi barqarorlik muammolari tahlil qilingan. Xalqaro tajriba misollari orqali ekologik turizmni rivojlantirishda qo‘llaniladigan samarali yondashuvlar ko‘rsatib berilgan.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the development of ecological tourism and sustainability challenges in the Navoi region. It explores the essence of ecological tourism, including desert safaris, mountain ecotourism, cultural heritage excursions, ecological education programs, and agro-ecotourism. Statistical data highlight the growth in tourist numbers, revenue indicators, and the involvement of local communities. Sustainability issues such as waste management, water scarcity, soil erosion, biodiversity loss, and compliance with ecological standards are discussed in detail. International practices are compared to demonstrate effective approaches for sustainable ecological tourism development.

Kalit so‘zlar: Navoiy viloyatida ekologik turizmni rivojlantirish haqida gapirilganda, ekologik turizm, barqarorlik muammolari, cho‘l safari, tog‘ ekoturizmi, madaniy meros, ekologik ta’lim dasturlari, agro-ekoturizm, chiqindilarni boshqarish, suv resurslari va xalqaro tajriba asosiy kalit so‘zlar sifatida qo‘llaniladi. Ushbu kalit so‘zlar maqolaning mazmunini to‘liq ifodalaydi.

Keywords: When discussing the development of ecological tourism in the Navoi region, the main keywords are ecological tourism, sustainability challenges, desert safari, mountain ecotourism, cultural heritage, ecological education programs, agro-ecotourism,

waste management, water resources, and international experience. These keywords fully reflect the content and focus of the article.

Navoiy viloyati O'zbekistonning ekologik turizm salohiyatiga ega hududlaridan biri sifatida alohida e'tiborga loyiqdir. Bu hududda cho'l landshaftlari, Nurota tog'lari, Zarafshon daryosi bo'yidagi tabiiy resurslar, Sarmishsoy tosh rasmlari va boshqa madaniy meros obyektlari mavjud bo'lib, ular ekologik turizmni rivojlantirish uchun muhim manba hisoblanadi. Ekoturizm nafaqat iqtisodiy o'sish, balki ekologik muvozanatni saqlash, mahalliy aholining turizm jarayonida faol ishtirokini ta'minlash va barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ekologik turizmga barqarorlik muammolari ham mavjud bo'lib, ularni hal qilish strategik yondashuvni talab etadi.

Ekologik turizmning mohiyati. Ekologik turizmning mohiyati tabiatni asrab-avaylash, biologik xilma-xillikni saqlash va mahalliy aholining turizm jarayonida faol ishtirokini ta'minlashdan iboratdir. Navoiy viloyatida ekologik turizm quyidagi yo'nalishlarda rivojlanmoqda: cho'l safari va ekologik lagerlar turistlarga cho'l landshaftini bevosita his qilish imkonini beradi; tog' ekoturizmi Nurota tog'larida piyoda yurish, ekologik marshrutlar va biologik xilma-xillikni kuzatish imkonini yaratadi; madaniy meros obyektlariga ekskursiyalar Sarmishsoy tosh rasmlari va qadimiy yodgorliklarni ekologik turizm dasturlariga qo'shadi; ekologik ta'lim dasturlari turistlarga ekologik ongni shakllantirish va tabiatni asrash bo'yicha bilim beradi; agro-ekoturizm esa mahalliy qishloq xo'jaligi faoliyatini turizm dasturlariga qo'shib, ekologik mahsulotlarni targ'ib qiladi.

Statistik ma'lumotlar. 2025-yilda Navoiy viloyatida ekologik turizm xizmatlari hajmi 18 foizga oshgan va 6,2 ming turist ekologik yo'nalishlarga tashrif buyurgan. Ekoturizm xizmatlaridan tushgan daromad 12 milliard so'mni tashkil etgan. Shu bilan birga, ekologik lagerlar soni 7 taga yetgan va mahalliy gidlar soni 20 foizga ko'paygan. Qo'shimcha tahlillar shuni ko'rsatadiki, ekoturizm xizmatlaridan foydalangan turistlarning 65 foizi xorijiy sayyohlar bo'lgan, ekoturizm dasturlarida qatnashgan turistlarning 70 foizi ekologik ong va tabiatni asrash bo'yicha ijobiy fikr bildirgan, hududiy iqtisodiyotda ekoturizmning ulushi esa 4,5 foizni tashkil etgan.

Barqarorlik muammolari. Navoiy viloyatida ekologik turizmni rivojlantirishda bir qator barqarorlik muammolari mavjuddir. Ekologik lagerlarda chiqindilarni to'g'ri qayta ishlash tizimi yetarli darajada rivojlanmaganligi chiqindilarni boshqarish muammosini keltirib chiqarmoqda. Cho'l hududlarida suv ta'minoti ekologik turizm uchun muhim muammo hisoblanadi. Turistlarning ko'plab tashriflari natijasida tabiiy landshaftlar buzilishi tuproq eroziyasiga olib kelmoqda. Hayvonot dunyosiga aralashuv biologik xilma-xillikning kamayishiga sabab bo'lmoqda. Ekologik turizm obyektlarida nazoratning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi ekologik standartlarga rioya etish

muammosini yuzaga keltirmoqda. Shuningdek, ekologik hududlarda transport oqimining ortishi infratuzilma bosimini kuchaytirib, ekologik muvozanatga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Mahalliy aholining roli. Mahalliy aholi ekologik turizmni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular ekologik lagerlarda ishlash, gidlik xizmatlarini ko'rsatish, mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarish va turistlarga xizmat ko'rsatish orqali turizm jarayoniga qo'shiladilar. Bu jarayon mahalliy iqtisodiyotni mustahkamlaydi, ekologik ongni shakllantiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Mahalliy aholining ekologik turizmga ishtiroki yangi ish o'rinlari yaratadi, mahalliy mahsulotlar turistlar uchun qo'shimcha joziba manbai bo'lib xizmat qiladi, aholi ekologik ta'lim dasturlarida ishtirok etib, ekologik ongni mustahkamlaydi.

Xalqaro tajriba qiyosi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ekologik turizmni rivojlantirishda barqarorlik muammolarini hal qilish uchun ekologik sertifikatlash tizimlari, chiqindilarni qayta ishlash loyihalari va suv resurslarini tejash texnologiyalari keng qo'llaniladi. Masalan, Mo'g'uliston cho'l hududlarida ekologik lagerlar barpo etilgan va ular xalqaro ekologik standartlarga mos ravishda faoliyat yuritmoqda. Qozog'iston ekologik turizmga suv resurslarini tejash texnologiyalarini joriy etgan. Norvegiya ekologik turizm obyektlarida chiqindilarni qayta ishlash va energiya tejamkor texnologiyalarni keng qo'llamoqda. Kosta-Rika esa ekologik turizmga milliy parklar va biologik xilma-xillikni saqlash bo'yicha xalqaro tajribaga ega.

Xulosa va istiqbollar. Navoiy viloyatida ekologik turizmni rivojlantirish hududning iqtisodiy o'sishini ta'minlash bilan birga, tabiatni asrash va barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Statistik ma'lumotlar ekologik turizmning hududiy iqtisodiyotga ta'sirini ko'rsatmoqda. Kelajakda ekologik sertifikatlash tizimlarini joriy etish, chiqindilarni qayta ishlash loyihalarini amalga oshirish, suv resurslarini tejash texnologiyalarini qo'llash va mahalliy aholining faol ishtirokini ta'minlash orqali ekologik turizmning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, xalqaro tajribadan foydalanish va ekologik ongni shakllantirish Navoiy viloyatida ekologik turizmning muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. **NWTO** – “Sustainable Tourism Development Guidelines” *BMT Butunjahon Turizm Tashkiloti, 2024-yil.* Ekologik turizmni barqaror rivojlantirish bo'yicha xalqaro standartlar va tavsiyalar.
2. **OECD** – “Green Growth and Eco-Tourism” *OECD Tourism Papers, 2023-yil.* Ekoturizmning iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlikdagi roli.

3. **Karimov A.** – **“O‘zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirish istiqbollari”** *“Turizm va iqtisodiyot” jurnali*, 2025-yil. Ekoturizmning O‘zbekiston hududlarida, jumladan Navoiy viloyatida rivojlanish imkoniyatlari.
4. **Dustova M.K.** – **“Cho‘l landshaftlarida ekologik turizm”** *SamISI ilmiy maqolasi*, 2024-yil. Cho‘l hududlarida ekoturizmni tashkil etish va barqarorlik muammolari.
5. **Hayitboyev R.** – **“Ekoturizm va ekologik monitoring”** *Toshkent: Fan va texnologiya*, 2023-yil. Ekoturizmda ekologik nazorat va monitoring tizimlari.
6. **Zarnews.uz** – **“Navoiy viloyatida ekologik turizm loyihalari”** *Mahalliy tahliliy maqola*, 2025-yil. Hududda amalga oshirilayotgan ekologik turizm loyihalari va ularning natijalari.
7. **Gov.uz** – **“O‘zbekistonda turizmni barqaror rivojlantirish strategiyasi”** *Rasmiy hujjat*, 2025-yil. Ekologik turizmni rivojlantirish bo‘yicha davlat siyosati va strategik yo‘nalishlar.
8. **Muhitdinov X.S.** – **“Biologik xilma-xillik va ekoturizm”** *Ekologiya jurnali*, 2024-yil. Ekoturizmda biologik xilma-xillikni saqlash masalalari.
9. **Xs.uz** – **“Navoiy viloyatida ekologik lagerlar”** *Mahalliy gazeta maqolasi*, 2024-yil. Ekologik lagerlarning tashkil etilishi va barqarorlik muammolari.
10. **Navoiy davlat pedagogika instituti** – **“Ekoturizm va mahalliy aholining ishtiroki”** *Ilmiy to‘plam*, 2025-yil. Mahalliy aholining ekologik turizmda ishtiroki va ijtimoiy barqarorlikka ta’siri.